

DELEATUR

Fischer Botond

JÓKAI: 200.

Jókai azért nehéz, mert könnyű.

Ismertem egy öregembert, aki csakis Jókait és Passuthot olvasott. Néha kivételt tett Mikszáthtal, mikor már nagyon unta a másik kettőt, de ez csak ilyen ritka, extravagáns kis lázadás volt a saját komfortzónájával szemben. A legfontosabb, legnagyobb Jókai volt. Az az érdekes, hogy ez az öregember kortársa volt Pilinszkynek és Mészölynek, lehetett volna a kedvence Kosztolányi vagy Krúdy vagy Móricz is egész nyugodtan. Ez az én öreg ismerősöm, kisvárosi polgári család sarja, még az önálló Bolyai Egyetemen végezte a jogot, egy elsüllyedt világ maradéka volt tehát. És Jókai volt az abszolút kedvence.

Jókai nemzetegyesítő tényező. Tudom, milyen rosszul hangzik ez a mondat, de igazából tényleg az. Nem azért, mert ne lehetne belőle pártpolitikai ügyet csinálni, azt a magyar nyelvterületen belül mostanában bármiből lehet. (Lásd magyar próza napja vagy éppen a kötelező olvasmányokról szóló diskurzusok. Félreértés ne essék, nem gondolom, hogy Jókai alanyi jogon kötelező olvasmány kellene legyen az idők végezetéig, Esterházyt meg nem akarom most ebbe belekeverni, nem erről, nem ilyesmiről szeretnék beszélni.) Jókai egyesítő tényező, mert van egy csomó kis konszenzus vele kapcsolatban, dolgok, amelyekben többé-kevésbé minden magyar anyanyelvű egyetért. (Ez persze butaság, mert van a magyar anyanyelvűeknek egy egész nagy hányada: akik leszarják Jókait úgy, ahogy van, és nem gondolnak róla semmit. Félreértés ne essék: maximálisan megértem őket, nem elég privilegizáltak ahhoz, hogy Jókai egy issue lehessen. És félreértés ne essék: ezt most mindenféle irónia nélkül, a lehető legkomolyabban mondom.)

És akkor ezek a kis konszenzusok. 1. Jókai A Kötelező Olvasmány. 2. Az életünk egy adott pontján felfedezzük magunknak Jókait! 3. Jókai mint könyvtárgy – a különféle régi kiadású jókaik szaga, színe, a legkülönlegesebb kis házakban a legkönyvespolcabb könyvespolcokon sorakozva. 4. Az olvashatatlanul unalmas leírások. 5. *A jövő század regénye*. 6. Nosztalgia.

1. *Jókai A Kötelező Olvasmány.* Nálam kamaszkoromban minden lázadás volt. A zene is, az öltözködés is, a beszédmód is, a lélegzetvétel is. Az irodalom is az volt. (Az irodalom most is lázadás. És minden más is. Viszont ez is egy másik történet.) De közben beképzelt kis gyermekecske voltam, szóval az irodalom révén való lázadást is amúgy „felfelé” csináltam: mikor *Kőszívűt* s *Arany embert* kellett volna olvasni, én akkor azért is Camus-t, Ecót, Kafkát olvastam, és mélyen megvettem Jókait úgy, ahogy van. Miközben nem olvastam tőle semmit. Bátran vállaltam a hármast magyarórán, mert én nem Jókait olvasok, hanem. Ilyen az ember tizenhárom évesen. (Nagyobbik baj, ha ilyen is marad. Bár be kell vallanom, most is van számos olyan író, akit nincs szándékomban olvasni, holott csak közvetett információim vannak vele kapcsolatban. Ilyen az ember, azt hiszem.)

2. *Az életünk egy adott pontján felfedezzük magunknak Jókait!* Nálam ez kényszerűségből történt. Harmadév téli szessziójában hirtelen felindulásból otthagytam a dramaturgia szakot, és eldöntöttem, hogy nyáron felvételizem néprajz – magyarra. Akkoriban még egész komoly felvételi volt divatban a bölcsészkaron, nem volt mese, el kellett olvasnom a kötelezőket, Jókait is. Elolvastam a *Kőszívűt*, az *Arany embert* s még vagy három másikat, és azok az olvasással töltött órák oázisok voltak azon a tavaszon számomra. Ültem a nagykárolyi blokknegyed közepén egy harmadik emeleti lakás erkélyén, Jókait olvastam, és az volt a benyomásom, hogy átverem a rendszert: most ebben a pillanatban az a dolgom, hogy itt üljek, és ezeket a magukba húzó könyveket olvassam. (Nálam az irodalom, még mielőtt lázadás lett volna, menekülés volt. Escape reading. Belemenekülés egy párhuzamos világba. Azok a tavaszi délelőttök Jókaival a betonrengeteg egyik balkonján pedig pontosan ezt a menekülést jelentették. És ez – szerintem – nagy dolog. A mai napig gyanús bármilyen irodalom számomra, ha nem húz be magával. Nem egy szofisztikált szempont, de vállalom.)

3. *Jókai mint könyvtárgy.* Igen, van a kellemesen penészszagú Jókai a mesebeli házikó polcocskáján, és a rácsodálkozás, hogy mennyit összeírt ez az ember. És van az ócskapiac, ahol az ember bölcsészként is rácsodálkozik egy-egy Jókai-címre. Van a Jókai-szemét. (A szemét itt tárgyat jelent, nem minőséget!) Van a Jókai-összes, ami már gyűjtői fegyvertény. Vannak a nagyszülők jókaijai, vannak a soha el nem olvasott jókaik. (Persze a XIX. század más volt. Sokat beszélgetünk mostanában a szerkesztőségben Balzac-ról. Mindig elmondódik, hogy vagy kilencven regényt írt. Jókai sem spórolt a szavakkal. Más idők voltak, ők voltak az első professzionális regényírók. És egy-egy remekmű csak ki-kicsusszant a pennájuk alól.)

4. *Az olvashatatlanul unalmas leírások.* Az én stratégiám nem az átugrás. Azt mondtam akkoriban magamnak, ha már itt állunk egymással szemben, Jókai meg én, az olvasó, akkor elolvasom az összes rohadt betűt. Volt, hogy automatikusan olvastam a sorokat, és közben máshol járt az agyam, és öt másodperc múlva konkrétan semmire sem emlékeztem az olvasottakból. Közhely, de ahogy öregszem, egyre több türelmem van ezekhez a (szerintem tudatos) lassításokhoz, és egyre inkább értékelem őket. A buddhista hagyományokban van egy olyan meditációs technika, amelyik egy adott tárgy minél részletesebb megfigyeléséből, illetve, magasabb szinten, elképzeléséből áll. Mondjuk egy hagyományos Buddha-ábrázolás részleteinek megfigyelése, aztán minél részletesebb felidézése a meditáció során. Jókai leírásaihoz le kell lassulni. Az olvasónak meg kell mozgatnia az agyát neki (micsoda posztmodern ötlet!), és félmondatról félmondatra elképzelnie, hogy hogy is van az, amit Jókai ír. És ez a lelassítás fokozza az azutáni, felpörgetett narráció élvezetét. Késleltetett jutalom: az élvezet fokozása.

5. *A jövő század regénye.* Ez pedig tényleg egy zseniális alkotás, amiről többet kellene beszélni. A viláépítés képessége az, ami ma is, az irodalom krízishelyzetében is olvasók millióit vonzza. És viláépítésben itt remekel Jókai. És ha steampunk szemüvegen keresztül nézzük a tizenkilencedik századi nacionalizmust, elég szórakoztató tud lenni. Habsburg Árpád uralkodó, orosz anarchisták, székely ellenállók, Duna-deltai paradicsom-köztársaság. Remekmű. (És ez Jókai nagysága szerintem: a kötelezők mellett írt egy kultikus is.)

6. *Nosztalgia.* Végül is mégis a nosztalgia az, ami összeköti mindezeket a kis konszenzusokat, az olvasói élményeket. A szagokat, a Jókait olvasási helyzeteket, a történeteket. A Senki szigete, a totális nosztalgia földje.

Jókai azért nehéz, mert könnyű. Ez az öreg ismerősöm azért olvasott Jókait, mert ez volt a komfortzónája. Azt hiszem, hogy végeredményben ez Jókai: a magyar irodalom komfortzónája. Kiment a kora őszi kertbe, beült egy karosszékre a kávéjával, pipára gyújtott, és ott, a félárnyékban kinyitotta az épp soron lévő Jókait. Van ilyen, kell ilyen. Jókai a kockás pléd a térdünk és a könyv között a lugas alatt ültünkben egy ilyen kora őszi délután.